

Sissejuhatus

Hillar Petersen

Pere Sihtkapital – mis see on?

Sihtasutus kindla eesmärgiga:

Aidata kaasa eesti rahvuse,
keele ja kultuuri kestmisele.

Kultuur

Keel

Rahvas

Kultuur

(Emakeelena) rääkijate arv

(Emakeelena) rääkijate osakaal

Keel

Sündimus

Ränne

Suremus

Rahvas

Kuidas?

- Eesmärgistatud ja tõhusa rahvastiku- ja perepoliitika väljatöötamiseks ja toetamiseks vajalikud uuringud
- Avalikkuse teavitamine
- Poliitikasoovitused
- Laste- ja peresõbralikkusega seotud algatuste toetamine

Kes?

- Laiapõhjaline nõukogu
- Koostööpartnerid

RAHVASTIKU ARENGU PIIRKONDLIKUD ERIPÄRAD EESTIS

Rivo Noorkõiv

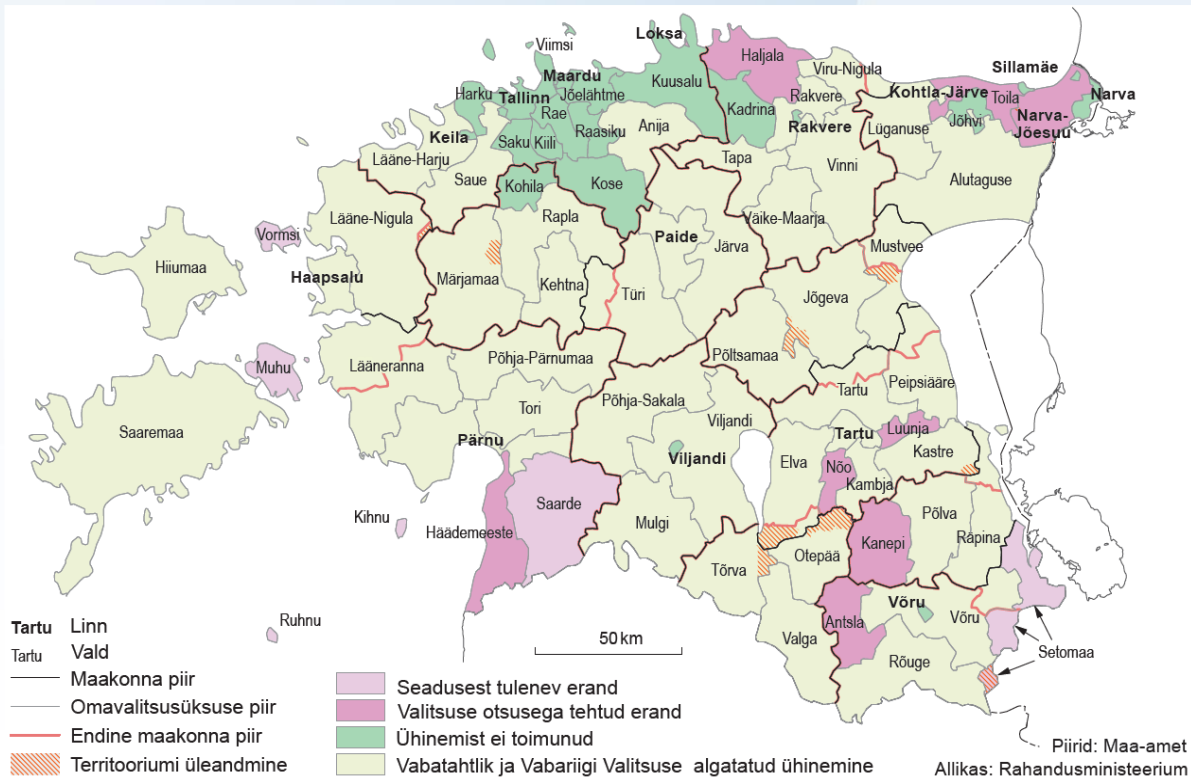
12.10.2021

Esitluse fookus

- **Rahvastiku olukord KOV-ides peale 2017. aasta haldusreformi**
- **Rahvastikupoliitika riiklik käsitus**
- **Rahvastik KOV arengukavades ja maakondlikes arengustrateegiates**
- **Laste ja perepoliitika KOV-ides**

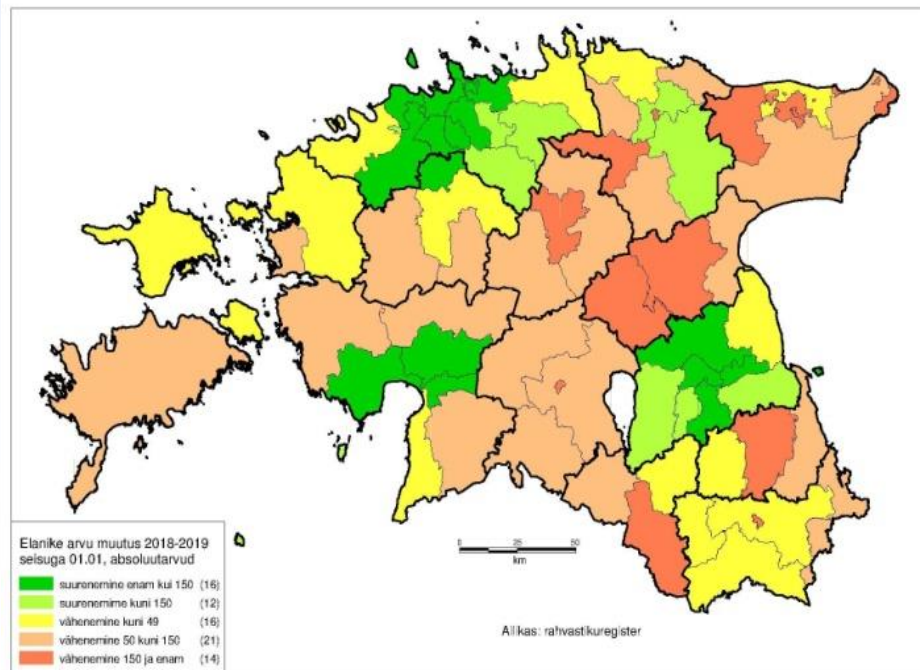
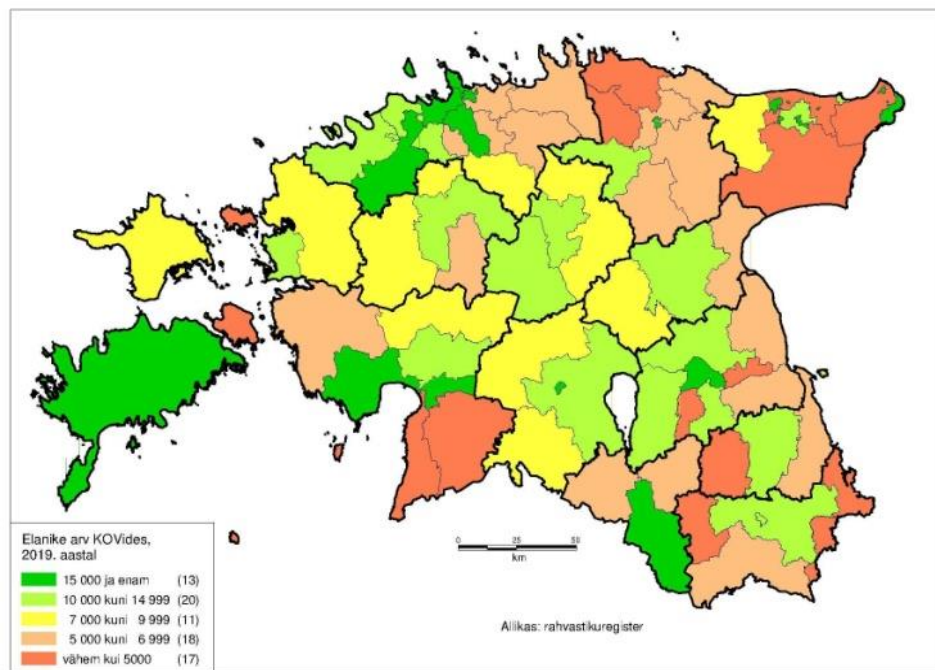
Muutus: KOV elanike arv ja pindala

KOV näitaja	Enne ühinemist 2017	Pärast ühinemist 01.01.2018
Arv	213	79
Elanike arv alla 5000	169	17
Elanike arv 5001– 11 000	28	34
Elanike arv üle 11 000	16	28
Elanike keskmine arv	6 349	17 152
Elanike arvu mediaan	1 887	7 739
Territooriumi keskmine suurus, km ²	204	550
Territooriumi mediaan, km ²	180	512

Mõned tähelepanekud rahvastiku arengus KOV-ides viimastel aastatel

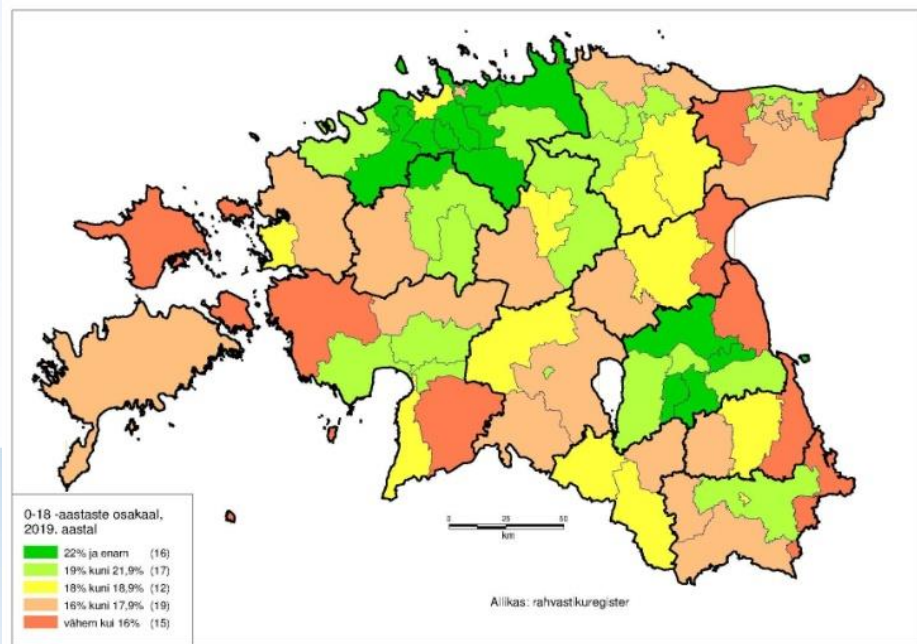
KOV elanike arv ja muutus

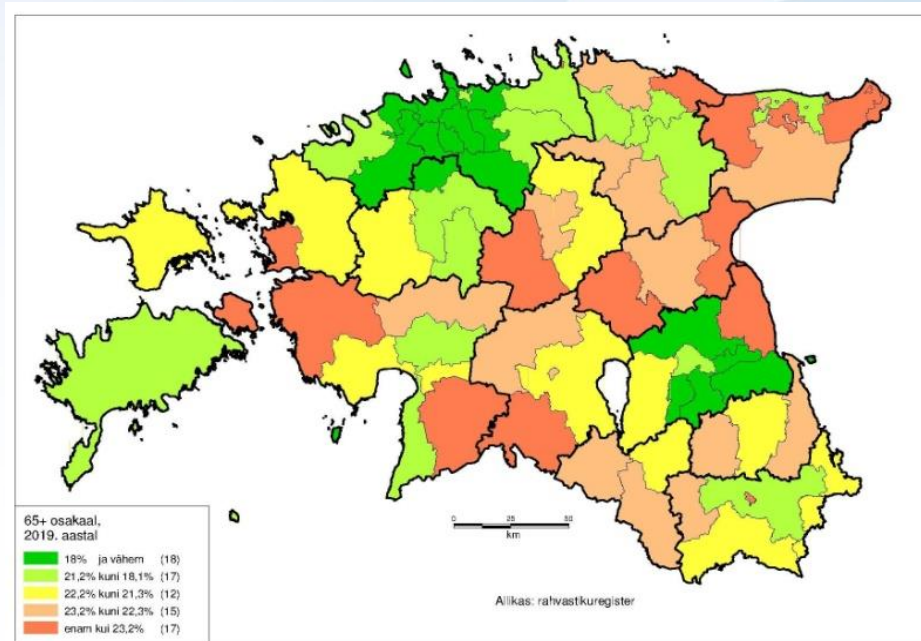
KOV elanike arv, kokku

KOV elanike arvu muutus, 2018-2019

Vanusrühmade osakaal elanikkonnas

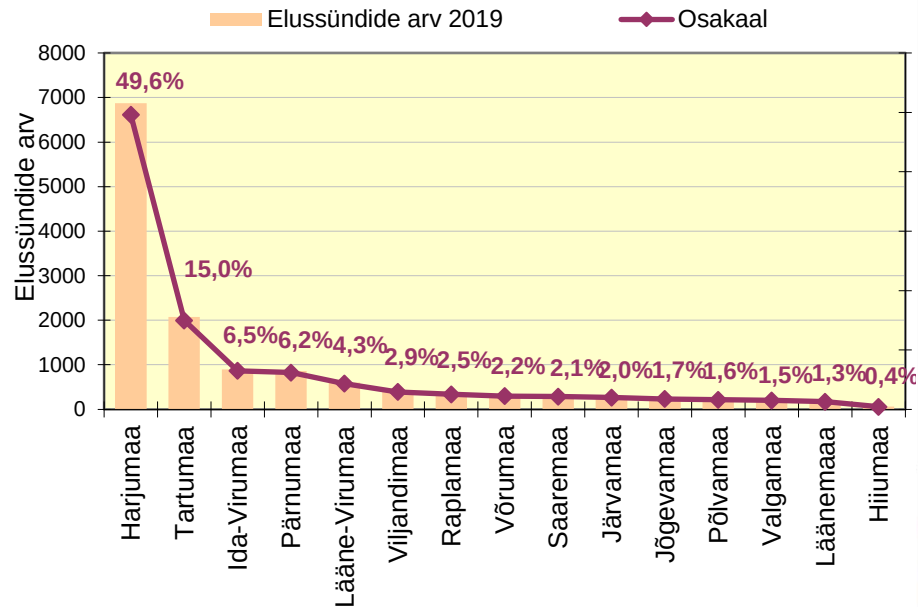

KOV elanikud, vanusrühm kuni 19

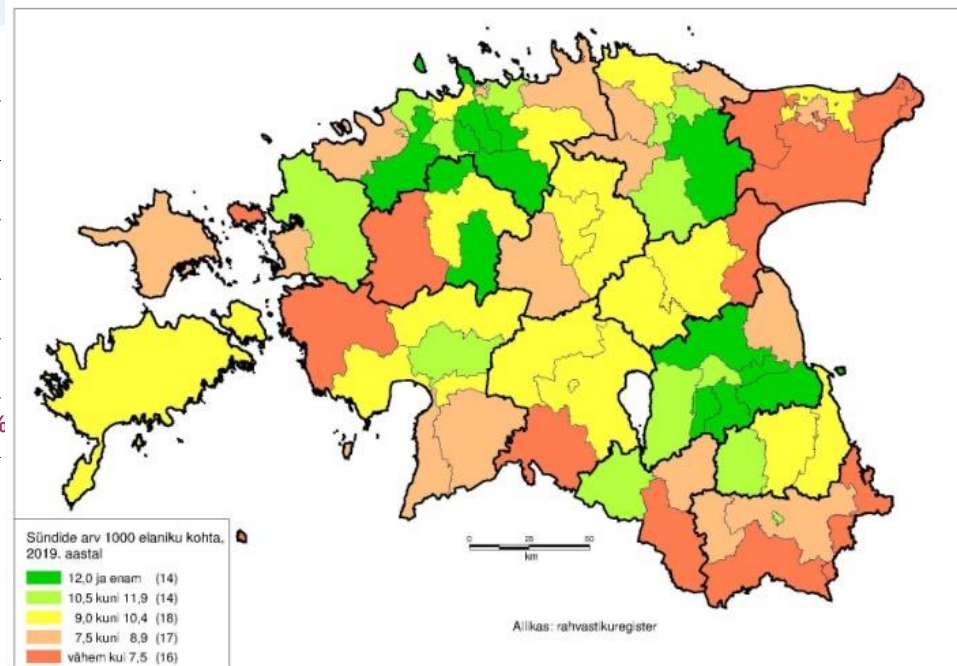

KOV elanikud, vanusrühm 65+

Sündimus

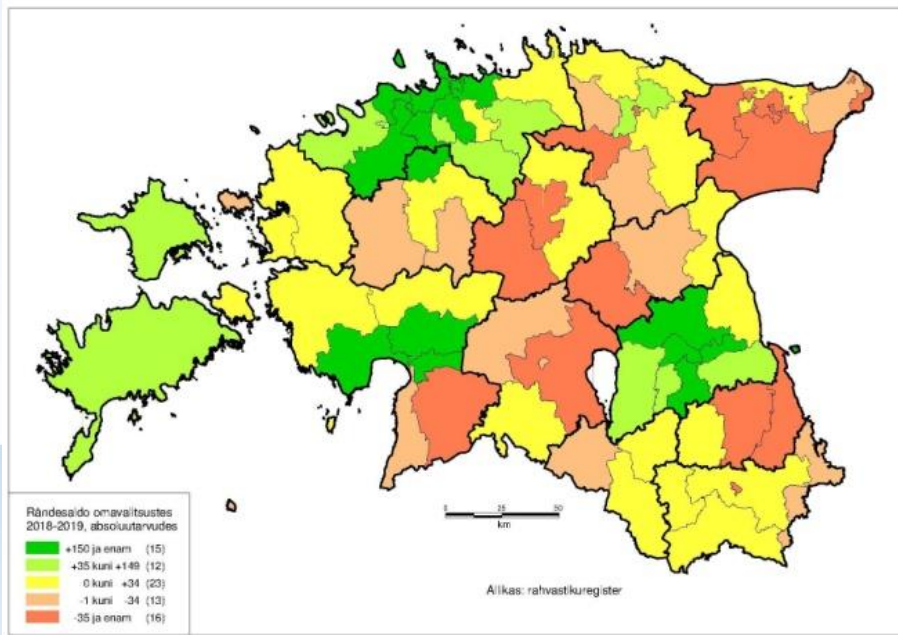

Sündimus maakonniti, 2019

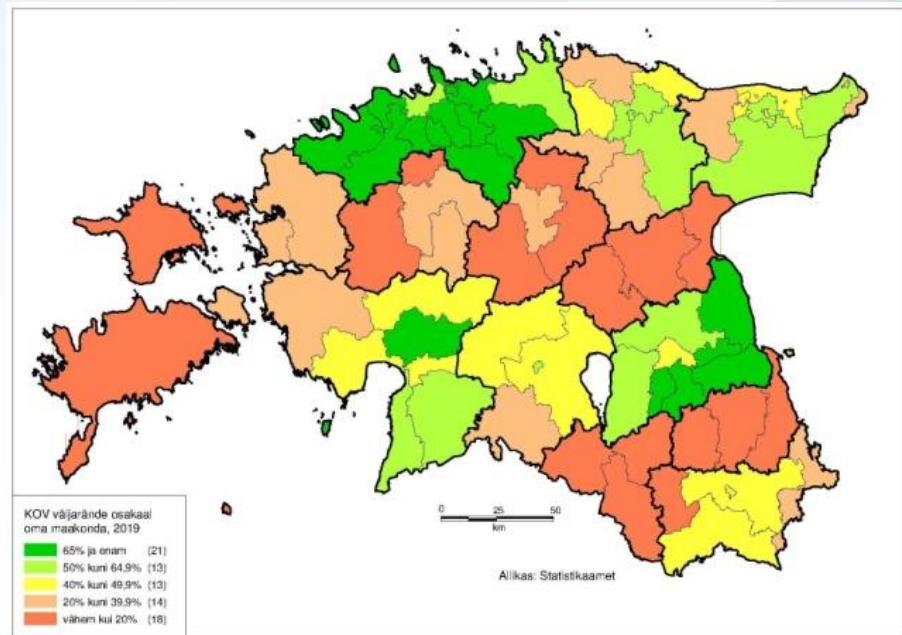

Sünnid 1000 elaniku kohta, 2019

Rändesaldo ja ränne maakonnas

Eesti sisene rändesaldo KOV-ides, 2018

KOV väljarände osakaal oma maakonda , 2019

Olulisemad trendid rahvastikus

- Rahvaarvu muutumine on toimunud piirkonniti erineva kiirusega ja suunaga. Eesti elanike arv on alates 2018. aastast tõusuteel, samas rahvastik koondub pealinna ja suuremate linnade ümbrusse (Tallinnas 32,9% ja Harjumaal 45,5% Eesti elanikest). Tallinna, Tartu ja Pärnu linnastutes elanike arv kasvab. Elanike arvust ligi pool jaotub KOV-idesse, kus elanikke on enam kui 50 000 (4 KOV).
- Rahvastiku vähenemisest ja vananemisest tingitud muutused mõjutavad negatiivselt enim Ida-Virumaad, Kagu- ja Kesk-Eestit ning keskustest kaugemaid piirkondi: rahvastikutaaste, tööjõu tööturule tulek ja tööealise kohta ülalpeetavaid.
- Sündinutest ligi pooled on Harjumaalt, järgneb Tartumaa. Kokku annavad need kaks maakonda 2/3 sündinute koguarvust Eestis.

**Riiklik rahvastikupoliitika, rahvastiku
käsitus KOV arengukavades ja
maakondlikes arengustrateegiates**

Riiklik rahvastikupoliitika

- **Rahvastikupoliitika on riigi sihiteadlik tegevus rahvaarvu, selle demograafilise koosseisu ja paiknemise mõjutamisel, et kindlustada rahvastiku jätkusuutlik areng.**
- **Strateegia Eesti 2035**
- **Eesti rahvastikupoliitika põhialused-töödokument**
- **Rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukava 2021-2030"**
eelnõu
- **Perepoliitika tulemusvaldkonna laste ja perede programmis-töödokument**

Järeldused

- **Rahvastikupoliitika on kompleksne ja hõlmab inimese arengu käsitlese terve elukaare jooksul. Selle mõjus rakendamine eeldab eri ametkondade sihipärasest pikaajalist koostööd juba poliitikakujundamise varajases faasis. Vaja riigi rahvastikupoliitika tervikpilti ja valdkonnapoliitikate koostööd.**
- **Rahvastikupoliitika on pikaajaline ja eeldab 4 aastase valimistsükli ülest poliitilist kokkulepet. Eri valdkondlike poliitikameetmete kujundamisel ei ole tekkinud head koostööpraktikat rahvastikuarengu teadlikuks kujundamiseks, mistõttu on püstitatud väga suur arv poliitilisi eesmäärke, selle elluviimiseks hajutatud tegevusi ja tulemuste hindamise mõõdikuid. Selline olukord raskendab rahvastikupoliitikas fokuseerimist ja selle tulemuslikkuse mõju hindamist.**
- **Valdkonnaministeeriumid rakendavad enamasti sekkumisi üle-Eesti ühetaoliselt ilma piirkonnapõhiste fookuste ja piirkondlike eripärade arvestamiseta. Kuna arengu eeldused või probleemid on piirkonniti erinevad viib territoriaalselt ühetaoline lähenemine pigem piirkondlike arenguerisuste võimendamiseni.**

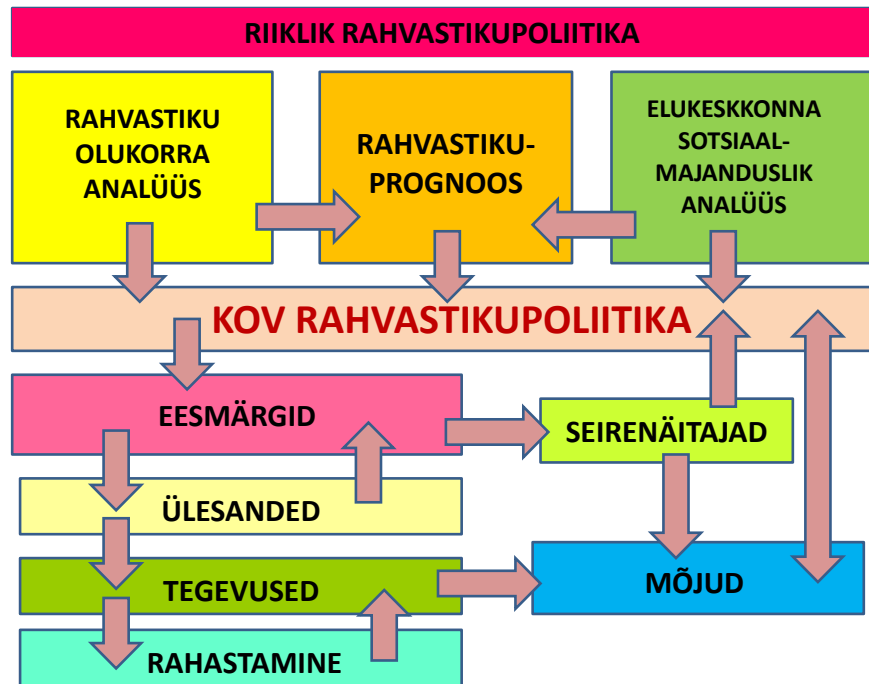
Rahvastiku käsitletus KOV arengukavades (1)

- KOV arengukavad lähtuvad peamiselt modernsetest väärtustest (suurem elanike arv, heaolu), täiendatakse üldinimlike väärtustega: inimkesksus, õnnelikkus, kogukondlikkus ja ühte hoidmine. Arengut suunavad väärtused on kasv ja paremad avalikud teenused.
- Rahvastik on üldjuhul käsitletud, rahvastiku olukorra statistiline kirjeldus. Selle maht ja analüüsi sügavus on väga erinev. On ka soovi rahvastiku olukorda muuta. Olukorda rahvastikus kriisina ei käsitleta.
- Rahvastikuga seonduv tõstatub KOV visiooni seadmisel - kasvatada elanike arvu, tagada elanike arvu stabiliseerumine või peatada kahanemine. Samas on KOV-e, kus rohkem pööratakse tähelepanu elukeskkonnale, et tagada elanikele võimalikult parim elujõuks.
- Rahvastikupoliitika peatükki eraldi ei ole. Küll on leitavad poliitikameetmed (näiteks tagasi- ja sisse- ja väljarände soodustamine, lasteaia ja koolikohtade tagamine soovijatele, sünnitoetuste rakendamine), mille läbi soovitakse rahvastiku olukorda muuta.
- KOV rahvastikupoliitika väljendub ennekõike avalike teenuste osutamises ja investeerimiskavades, kuid neil puudub nähtav seos mõjust elanikele. Pole võimalik selgitada üksiktegevuste mõju, samuti tuvastada eri valdkondades tehtavate otsuste/tegevuste horisontaalset kooskõla ning nende koosmõju rahvastikupoliitika tulemuslikkusele.
- KOV poolt püstitatud eesmärgid lähtuvad nende enesekorralduse õigustest. See ei tähenda, et nende püstitamisel ei peaks looma selgeid ja mõõdetavaid seoseid riiklikes valdkondlikes strateegiates tooduga, mis annab võimaluse kujundada riigi ja KOV poliitikate sisuline seostatus ja elluviimine mitmetasandilise valitsemise partnerluses.

Rahvastiku käsitus KOV arengukavades (2)

- KOV arengukavades püstitatud eesmärgid on tihti üledimensioneeritud kasvule. Arengukavad haldusreformi eelse ajaga võrreldes on muutunud pigem loosunglikumaks ja visualiseeritumaks, nendes on vähenenud nähtav analüütiline osa ja sellelt tulenev läbipaistvus otsuste tegemise teadmispõhisusest ja valikute kaalutlemisest.
- Arengukavade põhjal ei ole võimalik tuvastada otsest seost riikliku rahvastikupoliitikaga (nagu ka teiste riiklike poliitikatega) – puuduvad sellekohased viited, mõõdikud on fragmentaarsed ja mittekattuvad riiklike näitajatega, konkreetseid tegevusi mõõtvad kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed mõõdikud on väga eri tüüpi: tulemus-, protsessi- ja väljundmõõdikud. Kuna tegevused on väga erisuunalised, siis on keeruline tuvastada mõõdikute ja tegevuste vahelist mõju tulemuslikkusele.
- KOV arengukavadele lisaks koostatakse valdkondlikke arengukavasid, näiteks hariduse ja noorsootöö arengukava, sotsiaalhoolekande arengukava jms; hoogustunud on tervise- ja heaoluprofiilide koostamine (kasutusel aastast 2009); profiil koondab KOV kohta statistikat kuid analüüsist üldjuhul järeldused puuduvad ja seosed konkreetsete poliitikameetmega jäävad tagasihoidlikuks.
- Arengukavadest ei selgu KOV institutsionaalne valmisolek muutuste elluviimiseks, eriti võimekus ulatuslikku sekkumist vajavates olukordades. Näiteks rahvastiku arvu kahanemise peatamiseks jms. Pigem nähakse elanike arvust sõltuvalt üksikisiku tulumaksu laekumist KOV eelarvesse kui laiemalt võimalust mõjutada demograafilist olukorda KOVides.

KOV rahvastikupoliitika kujundamise soovituslik skeem

1. Rahvastikuarengu põhinäitajad:

- Elanike arv kokku, mehed ja naised
- Rahvastiku tihedus (ruutkaart)
- Elanike keskmine vanus, aastat
- Meeste ja naiste oodatav eluiga sünnimomendil
- Elanike vanuskoostis: lapsed (0-14), tööealised (15-64) ja eakad (65+), arv ja osatähtsus
- Ülalpeetavate määr
- Demograafiline töösurveindeks (arvutatuna vanusrühma 10-19 ja 60-69)
- Ema keskmine vanus esimese lapse sünnil
- Naiste arv vanuses 20-44
- Sündide arv, üldkordaja 1000 elaniku kohta
- Surmade arv, üldkordaja 1000 elaniku kohta
- Loomulik iive, loomuliku iibe kordaja
- Sisseränne; kokku, mehed ja naised
- Väljaränne, kokku, mehed ja naised
- Rändesaldo; kokku, mehed ja naised
- Rahvuskooistis, eestlased ja teised rahvused

Näitajad

TÄIENDAV OSA (tulenevalt KOV spetsiifilistest vajadustest, näiteks koolivõrgu optimeerimine, kogukondade kaasamine jms)

- Elanike soo- ja vanuskoostis ühe aasta lõikes; KOV kokku, mehed ja naised
- Elanike soo- ja vanuskoostis ühe aasta lõikes asustusüksuste kaupa; kokku, mehed ja naised
- Sisserände soo- ja vanuskoostis ühe aasta lõikes; kokku, mehed ja naised
- Sisserände sihtkoha (KOV-id, välismaa) soo- ja vanuskoostis ühe aasta lõikes; kokku, mehed ja naised
- Väljarände sihtkoha (KOV-id, välismaa) soo- ja vanuskoostis ühe aasta lõikes; kokku, mehed ja naised

2. Tervisenäitajad:

- Meeste ja naiste tervena elatud aastad
- Meeste ja naiste tervena elada jäänud aastad sünnimomendil

3. Sotsiaalne sidususe ja võrdsete võimaluste näitajad:

- Lastega perede arv
- Lasteaias käivate laste arv, osakaal laste arvust
- Puudega laste arv
- Vaesuspiiril olevate perede arv
- Laste suhtelise vaesuse määr
- Toimetulekutoetust saavate perede arv

Täiendav osa

- Ühe, kahe, kolme ja enama lapsega perede arv
- Keskmise soovitud laste arv, mehed ja naised (vanuses 20-24 aastat)
- Abielulisus

Näitajad

4. Sotsiaal-majanduslikud taustandmed

- Tööhõive määr
- Registreeritud töötuse määr
- Keskmine brutotulu kuus
- Miinimumpalga saajate arv
- Maksumaksjate arv (sotsiaalmaksu alusel)
- Koduomavalitsuses töötajate osakaal
- Kõrgharidusega elanike osakaal vanuses 30-34 aastat
- Sotsiaalkaitse kulu elaniku kohta
- KOV toetused lastele ja peredele (liigid, määrad), toetuse saajate arv ja kulud kokku
- KOV põhitegevuse tulu elaniku kohta
- Korterite keskmine 1 m² müügihind
- Rahulolu KOV perepoliitikaga

Rahvastikupoliitika	0
Rahvaarv	9
Elanike arv	15
Kodakondsus	1
Rahvastiku kestlikkus	0
Rahvastiku jätkusuutlikkus	1
Vananemine	12
Tervena elatud aastad	1
Tervis	14
Vaimne tervis	5
Turvalisus	12
Eestlane	0
Mees	9
Naine	10
Laps	15
Eakad	7

Pere	13
Noor pere	7
Loomulik iive	7
Sündimus	5
Suremus	0
Ränne	11
Väljaränne	10
Sisseränne	7
Tagasiänne	1
Tööränne	0
Lastehoid	6
Sünnitoetus	5
Perekesksus	0
Peresuhted	1
Vanemlus	4
Lõimumine	1
Heaolu	10
Vaesus	2
Toimetulek	13
Hõive	12
Töötus	6
Töökohad	5
Sissetulek	12

Märksõnad maakonlikes arengustrateegiates

	Harju- maa	Ida- Viru- maa	Hiiu- maa	Järva- maa	Jõgeva- maa	Lääne- maa	Lääne- Viru	Saare- maa
Rahvaarv	9	14	2		3	9	4	2
Elanike arv	6	5	5		1	9	4	5
Vananemine	3	3	4	1	3	3	3	1
Tervis	3	5	8	1	3	14	3	1
Turvalisus	2	3	10	16	15	10	3	
Heaolu	9	6	9	1	4	3	1	2

	Pärnu- maa	Põlva- maa	Rapla- maa	Tartu- maa	Viljandi- maa	Valga- maa	Võru- maa	KOKKU
Rahvaarv	28	12	6		10	3		102
Elanike arv	15	15	2	5	2	4		78
Vananemine	3		3	6		2	2	37
Tervis	16	8	11	5	7	5	2	92
Turvalisus	18		6	2	2	3		90
Heaolu	5	6	5	7	4	3	7	72

Maakondlikud arengustrateegiad (1)

- Rahvastiku teema on strateegiates üldjuhul kajastatud, ennekõike läbi elanike arvu ja seda kujundavate protsesside -sündimus ja suremus, -ränne - kajastamise.
- Rahvastiku analüüsid on koostatud erineva detailsusega ja nende põhjalt tehtud järeldused teiste eluvaldkondadega on sageli nõrgad. Tüüpiline, et tunnistatakse rahvastiku vähenemist ja vananemist maakonnas, kuid tegevused strateegias on sellele vaatamata rajatud kasvule, mitte targa kahanemise kaudu arengu suunamisele. Üheks erandiks on tõdemus Viljandi maakonna strateegias, et peamiseks väljakutseks maakonnas on aktiivne kohanemine eluga kahaneva rahvaarvu tingimustes.
- Rahvastikuprotsesse nähakse teistest protsessidest (majandus, sotsiaalia, ökoloogia, kultuur) mõjutatuna, kuid seoste analüüs ei anna selgeid vastuseid, et millele olukorra muutmiseks peaks keskenduma.
- Vähestes strateegiates käsitletakse rahvastikuprotsesse maakonna sees, rahvastiku paiknemise ruumilist eripära piirkonniti.

Maakondlikud arengustrateegiad (2)

- Rahvastiku analüüsid näitavad enamuse juhtudel minevikus toimunut, ettevaatamist kasutatakse suhteliselt vähe. Strateegiates peaks olema rahvastikuprognosis.
- Strateegiates ei sõnastata rahvastiku kriisi (va Järvamaa), vaid ennekõike nähakse toimuvate demograafiliste protsesside kulgu kui paratamatust. Lahendused keskenduvad mitte niivõrd maakonna sisemistele teguritele kui välistele võimalustele. Näiteks saada elanikke mujalt juurde.
- Rahvastiku arengu eesmärgid on seatud sageli abstraktsetena - õnnelikud, terved, haritud, ettevõtlikud, kodukohta hindavad jne inimesed. Mõõdikutena kasutatakse ennekõike elanike arvu, loomulikku iivet, rändesaldot, keskmist eluiga ja tervena elatud aastaid. Mõõdikud sageli ei kata eesmärgipüstitusi (kolme strateegias mõõdikud üldse puudusid). Mõõdikute sihtväärtused on seatud nii arvulisena kui soovitud suunda näitavatena.
- Strateegiad on riiklike rahvastikupoliitika meetmetega nõrgalt seotud ega moodusta terviklikku käsitlust. Vaja on kujundada riiklik rahvastikupoliitika, mille osaks on rahvastiku regionaalse arenguga seonduv poliitika.

KOV ametnike e-küsitlus
61 KOV vastust, vastamismäär 77,2%

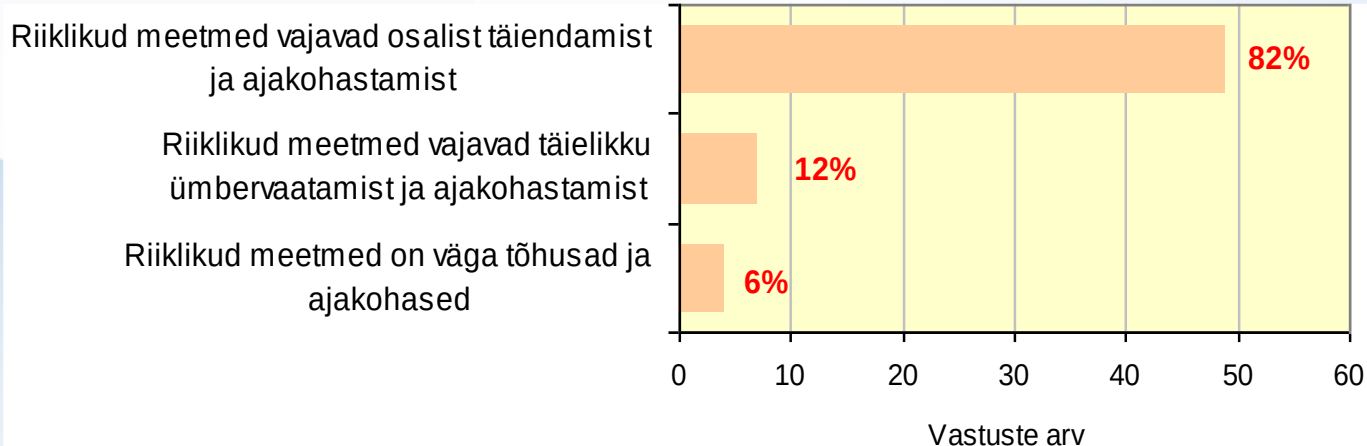
E-küsitlus

- **Kas teie kohalikus omavalitsuses tegeletakse rahvastikupoliitika teadliku elluviimisega?”**
Jah 54%, **ei** 46%;
- **Kas rahvastikupoliitikat käsitletavates dokumentides seatakse konkreetsed eesmärgid ja mõõdikud nende saavutamiseks?** 68%, et kuigi eesmärgid on seatud, siis nende saavutamise mõõdikud ja sihtväärtused pole selged
- **Millist abi te vajaksite rahvastikupoliitika elluviimiseks oma linnas või vallas?**
 - riiklike teenuste pakkumine (haridus, sotsiaalabi ,sõltuvusravi, vaimse tervise spetsialistid, logopeedid jt lapsed ja peret toetavate spetsialistide väljaõpe;
 - riigi abi taristu (koolid, koterajad), teede ja kommunikatsioonide (internet) väljaehitamiseks
 - süsteemi loomist, mis annaks noorele perele soodsa võimaluse saada pangast laenu eluaseme soetamiseks või korda tegemiseks
 - töötamise ja töökohtade soodustamine väljaspool Tallinna ja Harjumaad;
 - meetmete loomist töö- ja pereelu paindlikuks ühildamiseks;
 - pakkuda rahalist tuge vanemluskoolituste ja muu peredele pakutavate koolituste kulude katmiseks;
 - teadvustada ühiskonnas rohkem enesekohaste ja sotsiaalsete oskuste arendamist;
 - volikogude liikmete koolitused, võiks olla nõ riiklik konsultant, kelle ülesandeks oleks nõustada KOV-ides rahvastikupoliitika kujundamist ja seoste loomist riiklike rahvastikualaste meetmetega
 - KOV töökoht rahvastikupoliitika ülesannete täitmiseks

Rahvastikuarengu teemad kohalikus omavalitsuses

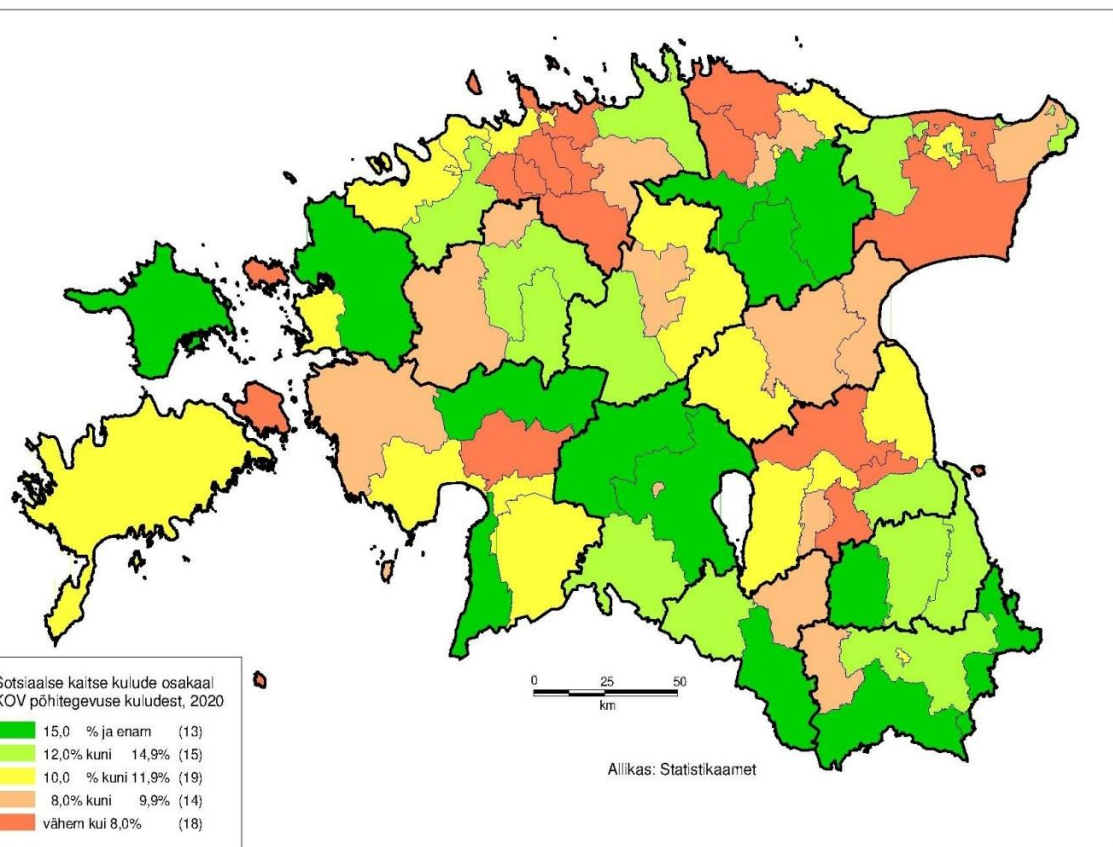
- Milliseks Te hindate riikliku laste- ja perepoliitika suutlikkust reageerida sotsiaalsetest muutustest tulenevatele vajadustele ja riskidele ühiskonnas, mis ilmnevad perede erinevates eluetappides ning mõjutavad perede elukvaliteeti?“

Mida teie arvates tuleks esmajärjekorras Eestis teha, et suurendada sündimust?

- **Rahvastikupoliitikas näha suurt pilti, panustada ennetusse**
- **Tagada peredele turvatunne, stabiilsed toetused lapse kasvatamiseks**
- **Suurendada peredele suunatud materiaalsel abi, et toetada perede stabiilset toimetulekut: suurendama ema- ja isapalka, laste sünnitoetusi, rakendama julgemalt tulumaksuvabastust peredele laste arvust sõltuvalt**
- **Pikem tasustatud lapsehoolduspuhkus, enam tuleks toetada lapsehoidu nii ühe kui enama lapsega peredele**
- **Noorte perede koolitamise rahaline toetamine läbi osalustasu riiklik katmine**
- **Üksikvanemate toetamise vajadus, kuna põlvkondade sidusus on varasemast oluliselt väiksem**
- **Enam pakkuda lastega peredele võimalust aeg-ajal kasutada lapsehoidja abi**
- **Toetus peredele eluaseme soetamiseks**

Sotsiaalse kaitse kulud

2020. aastal oli KOV tegevuskulude kogumaht 1 887 712 490.23 eurot, millest sotsiaalsele kaitsele kulus 209 044 384.78 eurot (11,1 %).

Toetused lastele ja peredele

- **Sünnitoetus**
- **Beebipakk**
- **Paljulapselise pere toetus**
- **Koduse lapse hoiu toetus/Koduse mudilase toetus /lapse perekonnas hooldamse toetus**
- **Väikelapse toetus**
- **Õppeaasta alguse toetus/ranitsatoetus/ toetus koolivahendite muretsemiseks/ koolitoetus**
- **Koolitoetus esimesse, teise ja kolmandasse klassi minevale lapsele**
- **Lasteaiatoidu toetus**
- **Koolilõuna hüvitis**
- **Toetus edukale õppurile**
- **Põhikooli lõpetaja/gümnaasiumi lõpetaja/üliõpilase/kutsekooli õpilase toetus**
- **Õpilase internaadis elamise toetus**
- **Õppetoetus**
- **Õpilaste sporditegevuse toetus**
- **Noorte spordi- ja huvitegevuse kuluhüvitis**
- **Laste- ja noortelaagris osalemistasu hüvitis**
- **Toimetulekutoetus raske majandusliku olukorra puhul**
- **Transpordikulude hüvitis koolis käimiseks/õpilase sõidukompensatsioon**
- **Puudega lapse toetus/hooldajatoetus**
- **Toetus prillide ostmiseks**
- **Ravimitoetus/kulude hüvitamine**
- **Täiendav eestkostetoetus**
- **Elluastumistoetus**
- **Jõulutoetus**

Ettepanekud keskvalitsuse suunal

- Saavutada Riigikogus kokkulepe riiklikus rahvastikupoliitikas, millest lähtuvalt kujundada kooskõlas erinevad sektoripoliitikad.
- Moodustada rahvastikupoliitika riiklik koordinatsiooninõukogu, mille ülesandeks on ka valdkondlike tegevuste kooskõlastamine ja tervikpildi hoidmine.
- Jätkata jõupingutusi rahvastikuandmete kvaliteedi ja kasutajasõbralikkuse tagamiseks. Uuendada rahvastikuprognose nii riigi kui piirkondade tasandil, näiteks ajaliselt kolme aastase tsükliga.
- Luua teadmispõhine e-veebil põhinev rahvastikupoliitika juhtimislaud, mis võimaldab rahvastikuandmete kuvamist ja rahvastikupoliitika tulemuste mõõtmist ühtsetel alustel. Samuti rahvastikupoliitika alaste juhtimisotsuste vastuvõtmist nii riiklikul kui KOV tasandil, sh KOV-ide koostöös.
- Koguda ja tutvustada riigi ja KOVide parimaid praktikaid rahvastikupoliitika toimimisest, tagada KOV-ide nõustamine rahvastiku valdkonnas, sh rahvastiku arengusse sekkumise võimalusi volikogude liikmetele.
- Analüüsida lastele ja peredele suunatud teenuste ja toetuste tõhusust ning vajadusel viia sisse muudatused riiklikus süsteemis. Toetada vastavaid teadusuuringuid.

Ettepanekud KOV suunal

- Teadvustada KOV võimekuse arendamise vajadust riikliku rahvastikupoliitika elluviimisel, millesse tuleb järjepidevalt panustada ministeeriumite, KOVide, ülikoolide ja teiste asjaosaliste organisatsioonide poolt tulenevalt riikliku rahvastikupoliitika põhialustest.
- Tagada rahvastikupoliitika sisuline käsitlus KOV arengukavades ja maakondlikes arengustrateegiates ning luua nimetatud dokumentide kooskõla riiklikku rahvastikupoliitikat käsitlevate dokumentidega, luues nendes rahvastikupoliitika alaste meetmete sidususe ja tagades nende elluviimiseks vajalikud ressursid.
- Viia läbi KOV-ides rahvastikuprotsesside ning laste ja perede toetusmeetmete süstemaatiline analüüs, sh rahvastikuproгноoside koostamine ja rahvastiku arengu järjepidev seire kasutades riiklikul tasemel kokkulepitud mõõdikuid.

Aitäh kaasa mõtlemast!